

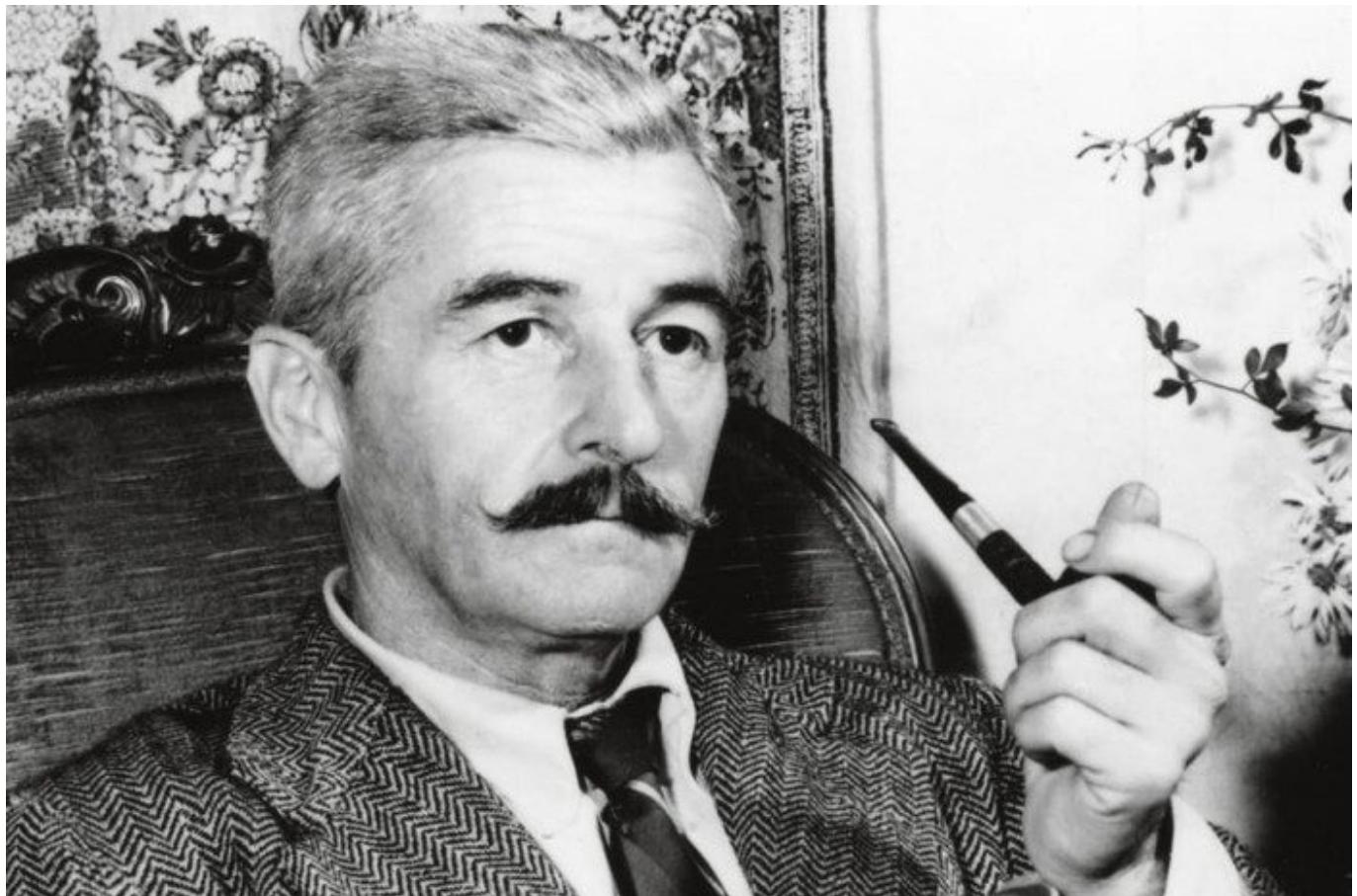
Döredijilik adamsy adam hak-hukulkaryny nähili goramaly?

Category: Edebi makalalar, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 26 января, 2025

Döredijilik adamsy adam hak-hukulkaryny nähili goramaly?

DÖREDIJILIK ADAMSY ADAM HAK-HUKULKARYNY NÄHILI GORAMALY?

Adamlaryň hak-hukulkary nähili goralmaly ýa-da döredijilik işgäri, ýagny ýazyjy-şahyr, režissýor, artist, aýdymçy, kompozitor, suratkeş, heýkeltaraş adamlaryň hak-hukulkaryny nädip goramaly?

Roman ýazyp, aýdym aýdyp, surat çekip adamlaryň hak-hukugyny goramak ýeterlik bolýarmy?

Adam-hukulkaryny goramak meselesinde, mysal üçin, Azerbaýjandaky adam hak-hukulkaryny goraýjylaryň tüýsüne girenleriň edişi ýaly «watanyň, jan watanyň, döwletim, jan döwletim!» diýip zowlatmalymy ýa-da Uilýam Folknerden eden terjimämde aýdylyşy ýaly derisiniň reňki sebäpli öldürilen

çaǵa zerarly «Amerikanyň gyrgynçylyga mynasypdygyny» aýtmalymy?

1955-nji ýlyň iýul aýyny Ŷaponiýada geçirip, ýaşlara yüzlenip çykyş edenden soň Ÿewropa giden Folkner hiç wagt taşlap gaýtmagy pikir etmedik dogduk depesi Missisipä gelende, 14 ýaşlyja garaýagyz çaga Emmett Tilliň teniniň reňki sebäpli iki akýagyz ýetginjek tarapyndan öldürilendigini eşiden badyna «United Press» habarlar agentliginiň Rimdäki býurosyna şeýle gazaply beýanatyny beripdi.

Emmett Till

Uilýam Folkneriň Emmett Tilliň öldürilmegi boýunça 1955-nji ýylyň sentyabr aýynda «United Press»habarlar gullugyna beren

beýanaty şeýledi:

«Missisipi ştatynyň etraplarynyň iň bolmanda biriniň ýaşamagynyň diňe ähli şatlaryň ýaşamagyna baglydygyna biz ahyrynda haçan düşünerkäk? Ýa bolmasa şatyň ömrüniň diňe ABŞ-nyň ömrüne baglydygyny? Hem ABŞ-nyň ömrüniň uzamagynyň diňe akýagyz jynsyň hemmesiniň ýaşamagy arkaly mümkün boljagyny? Akýagyz jyns Ŷer şarynyň akýagyz, bugdaýreňk, saryýagyz, garaýagyz ilateynyň bary-ýogy dörtden bir bölegini düzýär. Akýagyz jynsyň adamzadyň galan dörtden üç böleginiň oña jogap berjek hereketleri etme batyrgaýlygyny tapmaga hukugynyň ýokdugyna düşünmeginiň wagty gelip ýetdi.

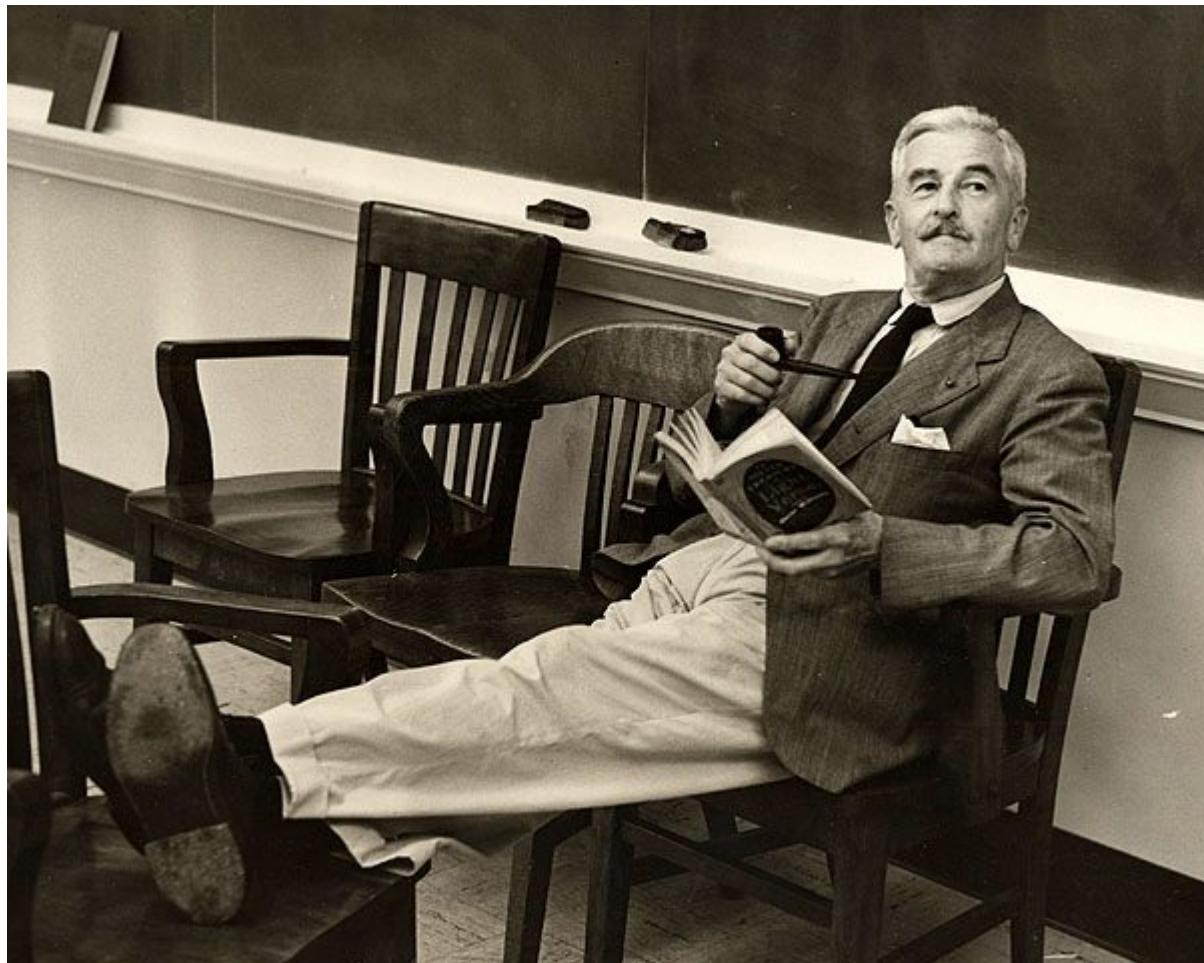
Šu ýagdaýda syýasy sebäplerden ötri Günbatara duşman bolan ariýa halklaryna näme diýip bileris? Hem hakykatdanam şular ýaly hereketleri eden ýa-da şular ýaly hereketlere şert döreden biz akýagyz amerikanlar on baş ýyl öñ häzirki batan ýagdaýdaky ýaponlaryň (adalaryň 80 millionlyk ilate) bize şeýle çemeleşendigini hakykatdanam ýatdan çykardykmy?

Şeýle ýagdaýyň gaýtalanan ýagdaýynda diňe tenleriniň reňki bilen däl, ideologik seredişleri bilenem bizden tapawutly ýagdaýdakylar ar almaga synanyşanlarybda ikinji Pýorl-Harboryň aşagyndan çykmaga nädip umyt bildirip bileris? Çünkü biz başyboslygyň we azatlygyň gürrüñini edende öz çemeleşmelerimiz bilen ne-hä birini, ne-de başgany kepilllik astyna alýarys. Derisiniň reňki bizden üýtgeşik bolanlaryň diňe azatlygyny, adalatyny, hatda ýasaýsyny goramagy kepillendirip bilmeyşimiz ýaly. Diňe Günorta Afrika garaýagylarynyň däl, şol bir wagtyň özünde ABŞ-nyň garaýagyz halkynyňam.

Hem bularyň barsyna garamazdan, biz amerikanlaryň ýaşamaga haky bar bolsa, munuň özi diňe amerikan taryhynda ilkinji gezek biziň akýagyzdygyna, garaýagyzdygyna, goňrasdygyna, mawydygyna ýa-da ýaşyldygyna garamazdan bir bitewi parçalanmaz halda bolmagymyz arkalydyr.

Häzir biziň ýasap-ýaşamajakdygymyzyň soragy berilýär. Dogduk depäm Missisipide iki akýagyz ýetginjegiň bedibagt garaýagyz oglana garşıy gynançly tragiki hereketi, megerem biziň ýaşamaga hakymyzyň bardygynyň ýa-da ýokdugynyň jogaby bolar.

Eger ABŞ-da umyt döredip bilmeyän medeniýetimizde sebäbi näme bolanda-da, teniniň reňki sebäpli çagalary öldürme tapgyryna gelen bolsak, biz ölmäge mynasyp we hökmany suratda gyrylmaga degişli, gyrylarysam!»

Folkneriň bu sözleri döredijilik adamlarynyň jemgyýetçilik hadysalary bolup geçende özlerini nähili alyp barmalydygy barada iň gymmatly materiallardan biri bolup hyzmat edýär. Sentýabryň ortasynda Pariże uçan Uilýam Folkner şol ýerde «American Information Service»habarlar gullugynyň wekili Sintiýa Graýnere giňişleýin beýanat beripdir. Biz şol gürrüňdeşligi terjime edip dykgatyňza ýetiripdik. Parižde neşirýatçysynyň guran üýşmeleňinde Alber Kamýu bilen tanyşan Folkner şol ýerdenem Londona uçupdyr.

Maýis ALIZADE.

Ýekşenbe, 14.07.2024 ý. Edebi makalalar